

УКРАЇНСЬКА ЧАСОПИСЬ
ВИХОДИТЬ У КАТЕРИНОСЛАВІ ДВІЧІ НА МІСЯЦЬ.

10 юнія 1911 року.
Рік перший.

№ 15.

КАТЕРИНОСЛАВ.
ЦІНА 10 к.

У М О В И П Е Р Е Д П Л А Т И :

на рік 2 р. 40 к., на пів року 1 руб. 20 к., на 1 міс. 20 к., кожне число нарізно 10 к.
Гроші треба посилати на адресу: Катеринослав, Проспект, книгарня М. Лозинської для редакції „Дніпрових Хвиль“, або Московська, 7, К. Е. Котову. Просимо шановних передплатників, посилаючи гроші, подавати точно вище зазначену адресу.

✿ Редакція прохає шановн. передплатників поновити підписку на друге півріччя. ✿

ЗМІСТ: Стара пісня, або „Українобоязнь“.—О. Г. „Все йде, все минає“.—Поезія Д. Яворницького. Школа повинна бути національна (далі)—Ів. Нечуя-Левіцького. „Закохана пара, або пан Борзак та пані Борзачка“ (кінець)—Д. Яворницького.—З українського життя.—Новини нашого письменства.—З мануйлівської „Просвіти“.—До партрета.

Читаючи треба вимовляти й як Ы: риба—рыба, і як и: сїни—сины, є—їе мое—мое, є—з тебе—тѣба.

Стара пісня, або „Українобоязнь.“

На усім відому хворобу—водобоязнь слабують і худоба й люде. Усяка рстота виявляє, як відомо, цю хворість тим, що накидається на усе

живе, що їй трапляється по дорозі, та силкується вкусити. На „українобоязнь“ слабують здебільшого, „малороссы“,—ті, що кажуть: „я, вѣдь, самъ—истый малороссь, и, повѣрьте, ужъ я знаю малорусскій

вопросъ не хуже вашего!“, ті, що прихильні до „руско-малорусскихъ труппъ“—з „співами, хорами и танцями“, до вишнівки, вареників, і, разом з тим почувають якусь дивну ненависть до мирної української культури. „Українобоязнь“ від „водобоязні“ відрізняється тим, що слабуючі на першу не-тільки кидаються кусати, а ще й хитрують,—бо у „малоросса“ є завжди трошки чогось лисячого... Цікаво балакати з хворими на „українобоязнь“. Кажете ви „малороссові“: „Добре було б, добродію, як-би розповсюжувати між хліборобами—книжки по хліборобству, природознавству і інші, на нашій рідній мові!“

Зараз лисячий засоб—круть хвостиком у бік:

— „Хлібороб совершенно не понимаетъ вашего удивительнаго галиційскаго нарѣчія... Вотъ я, истый малороссъ, Шевченка понимаю,—а въ вашей „Радѣ“—ни слова!“

— Так таки й ні слова?! Ось що, добродію: зоставимо ми „галиційское нарѣчіе“ у спокої... Нехай на йому пишуть та балакають собі у Галичині... А нам би видавати книжечки тією самою мовою, якою писали—Шевченко, Глібов, Чикаленко, Грінченко і др., якої вживають по Харьківщині, Київщині, Полтавщині, Катернославщині, яку, як Ви кажете, й Ви розумієте!...

Знов хвостиком у бік:

— „Видите, малороссійскія пѣсни звучны и красивы; для серьезныхъ же статей по хліборобству и

природовѣдѣнію малороссійское нарѣчіе не годится,—словъ нѣтъ... Да, кромѣ того, хліборобъ и по русски добре розуміеть!“

— „А скажіть добродію,—чого воно так, що коли россіяне пишуть для наших хліборобів книжки,—то вони замість „спорынья“ уставляють слово „зона“, замість „пахота“—„оранка“, замість „быкъ“—„бугай“ і т. д. Це, мабуть,—именно того, що хлібороби „въ совершенствѣ“ розуміють російську мову?“

Тут уже почнуться наскоки й кусання.

— Ну вотъ, какъ сказать по малорусски: цивилизація, анализъ, химія, физика? А? Что Вы скажете на это?—питає „малороссъ“ з торжествующою пикою.

— Та я, звиняйте добродію, за такі слова, скажу, що, Ви, як там кажуть, „дурака ломаєте“, бо й самі добре знаєте, що й російська мова усі отці слова позичила з других мов...

Тутъ температура підіймається...

— Нѣтъ, г.г. мазепинцы, не то у Васъ на умѣ! Знаемъ мы! Вы только прикидываетесь кроткими овечками, а мечтаете о сепаратизмѣ, вільной Українѣ...“

— Добродію, як я не силкуюсь, але уявити собі не можу, що є спільного між виданням поцулярних книжок на нашій мові з сепаратизмом. Далі: наш хлібороб—коли Ви забалакаєте про сепаратизм—тільки витрищить на Вас очі... Він крім своєї Іванівки, або Романівки—та Катернославу нічого не знає... Ку-

куруза, сіяні трави, чорний пар і сепаратизм! Дивны дѣла твоя, Господи!

— Русскій языкъ должны всѣ знати хорошо!

— Именно,—мусять усі добре знати,—а тілько не треба ї своєї рідної мови забувати...

Хвилина мовчання. Далі глузування...

— Запорожців воскресить, завести ихнія дикость и хамство... Широке шаровари з Чорне море...

Ха-ха-ха!

— Звичайно, добродію, що вони були люде дикі й темні... Та що-ж: вони Меншікова та Савенка не читали, а так, від щирого серця, любили свій рідний край, —і не торгували ім „оптомъ и въ розницу“, —як це роблять тепер де-які добродіі... А Ви, я бачу, нездужаєте?

— Чѣмъ?

— Та мені здається, що Ви ніби слабуєте на „українобоязнь“?!

— Что еще за чепуха?

— Та так, є така хвороба—„українобоязнь“... На неї слабують ті, котрі,—як у думках співається—„ради багатства проклятого, ради лакомства поганого“—се б-то „личныхъ выгодъ“, напускають на себе, ніби вони то тілько ї знають Україну, і знають добре, що українство—дурниця—і таким засобом, ловлять у каламутній воді золоту рибку!..“

Тутъ „малороссъ“ „въ источникъ голосъ“ зарешетує: „Никакой Малороссіи никогда не было! Чепуха!“

А я йому: „Хто його знає, добродію! Ось у Иловайського (курсъ русской исторіи)—так написано, що „Малороссія“ була таки,—і у 1654 році приєдналася до Московщини... Та й пізніц,—це вам кожний школяр знає! Е, та що ї казати!“

Далі, читачу, я розмови з „малороссом“ не підтримую,—та й Вам не ражу: бо це і даремна і небезпешна річ! Не переробите!

Такий йому „данъ свыше“ мозок! Така й душа!

О. Г.

Все йде, все михає.

Пам'яті Л. В. Сохачевської*).

*Я їхав степом. Сонце сяло,
Лились проміння золоті
І обливали степ широкий,
Всі трави буйні і густі.
Я бачив—в балці, під горою,
Коло глибокого ставка,
Пишалась хата, мов красуня,
Серед вишневого садка,
Навкруг хатини тин високий,
Червона рожка по-за ним,
Куци лобистку витикались,
Із димаря здіймався дим.
Коло хатини, на-вгороді,
Поломи де кілька дівчат.
В кутку десь кури сокотали,
А квочка кликала курчат,
В дворі, на сонці, діти грались,
У креймашки та шкандибці,
Або ж спинались на повітку
Та драли в стріхах горобці.
І журавель з цебром залізним,
Мов лицарь на варту стояв,
В колодязь чистий і глибокий,*

*Як в тее люстро заглядав.
Униз, по балці, гай тягнувся,
Там вільний вітерець гуляв,
В степу співало щось так дзвінко,
І спів далеко той лунав...*

* * *

*Як весело, як любо в світі!
І як хотілось міні жити!
Співать хотілось що-день, що-ніч,
Любить хотілось, аж поки мічь...*

* * *

*Я їхав знову. Сонце сяло
Над всім безмір'ям степовим,
Та тільки вже воно не грало
Своїм промінням золотим.
Весь степ, мов спалений, чорнівся,
Стояв обголений садок,
Давно вже витік й замулювся
Глибокий з вербами ставок.
Той тин, що ще недавно плівся
Й перед хатиною стояв,
Давно од вітру повалився
І боком на землі лежав.
Мов гриб старий, стояла хата,
Солому вітер позривав,
Униз спустилась з крокви лата,
І вікна хтось повидерав.
Дірки віконні виглядали,
Неначе очі мертвяків,
А ім з-нід тину скрізь кивали
Шапки колючих будяків.
А там раз-по-раз роздавалось
Сичи кування з димаря,
В дворі пустому розтиналось
Скрипіння тоскне журавля,
В степу співання десь лунало,
Тужливе, довге, жалібне,
В гаю гудіння завивало,
Глухе, протягле і сумне...*

І в людях так:

*Учора бачили—росло, цвіло, раділо,
Пишалося мріями, аж на край світ
летіло,*

*Сьогодні бачимо—вже й рученьки
згорнуло
І вічним сном на віки вічній заснуло...*

Д. Яворницький.

*) Лідія Вікторівна Сохачевська—молода українська письменниця, померла в январі цього року в Ялті, зослабши на сухоти. Небіжчиця була родом з Катеринославщини, Новомосковського повіту. Виросла вона в неможливій сім'ї і змажку зазнала всякого бідуння. З великими труднощами удалось їй зробитись народньою учителькою, потім служила вона в катеринославському земстві. Тяжка робота, перебування по службі в накурених кімнатах, де стоять хмари тютюнового диму, злидні—все це підточило її організм і довело до сухот. На ниву письменства виступила небіжчиця в 1907 р., коли в катеринославській газеті „Рус. Правда“ видруковано її оповідання „Воля“. Написала вона ще кілька оповідань—усе з народнього життя; усі вони відзначаються надзвичайною правдивістю і якоюсь особливою поетичністю. Один з місцевих українських письменників, заслужений діяч українського слова і науки, на вернув її до писання укр. мовою. Небіжчиця почала писати українські поезії, друкуючи їх в „Рідн. Краї“ і в „Світовій Зірниці“. Пару віршів її видруковано в „Укр. Музі“ О. Коваленка, де є де-кілька рядків і з її біографії.

Редакція.

Школа повинна бути національна.

(Далі *).

Адже ж в німців вчителі офіційно повинні вчити дітей спочатку не їх мовою, а мовою дітей, як вони розмовляють в якісь місцині на одні с трьох німецьких підмов, бо на такий спосіб діти вивчатись письменства вдвоє швидче, і на це вийде вдвоє менше грошей, а тоді вже переходять до читанки на книжні німецькі мові. Бо гроші для сільських хазяїнів дороги, а добувать їх не легко.

В газетах пішла звідкільсь чутка, що в синодальних архиєреїв вже з'явилась думка завести в церковно-приходських школах на Україні букварі й читанки на великоруській мові, але з змістом, взятим з місцевої української обстави, котру українські школярі добре знають ще з малку. Наші владики усі були вчителями, сливе усі з педагогів, чи вони родом великоросси, чи українці, само по собі вони білше досвідні в педагогічних справах, ніж сьогоднішні думці, між котрими нема мабуть ні однісінького вчителя, окрім хіба священників. С такими букварями та читанками в українських школах нашим вчителям принаймні нетреба буде дурно гаять час на усякові *етнографічні* вияснення, потрібні при великоруських школьних книжках. Науку з дітьми треба починати од *простого й суцільного*, само по собі дуже відомого для дітей, і потім згодом переходити—до *складового й штучного*, од реальних предметів, од *натурального*—до *наднатурального й спірітуального*, наприклад, в релігії. Коли діти—ще й не чули ні од кого, ще животіє инчий, опрічний од нашого, світ. Та в мові є велика сила слів для абстракцій, котрими назначуються, як йменнями такі предмети, які в реальному, видимому дітям світі не животіють, як от—простір, час, та усі загальні тямки про цілі рядки однакових або схожих прикметами предметів.

Для букварів, граматок, для перших читанок після букваря, в сільських школах на Україні, та й для середніх шкіл увесь педагогічний і просвітній матеріал по змісту буде найкращий і найпідхожіший той, що береться з рідного письменства, спершу з народньої устної літератури, а згодом потім і сукупний спо-

відняний з нею матеріал з літератури книжньої загалом, з усяких утворів письменників, писаних доконче народньою мовою, як це ж робиться сливе скрізь в инчих народів у Європі. Це просвітне насіння, кинуте на природній готовий ґрунт, найшвидче прийметься в мозкових апаратах й найшвидче виросте й дасть здорові овочі, бо воно знайде вже зовсім готові фізіологічні умовини, вникатеме в ґрунт швидко й промкнеться до души через спадкові протоптані стежки, що вже по природі бувають готові прийняти отакі, а не инчі вражіння.

Рідна устна й книжня, писменська література, ще й на рідній мові, це ж буде природній поживок для розуму школярів, тривний, і буде сприяючий розумовому зросту. Природа сама призначила поживок, потрібний для зросту кожного сотворіння. Змініть поживок. Годуйте курчята ряскою, а худобу, замість сіна, самою гречаною соломою, то з їх вийде щось миршаве, захарчоване, захуджене. Те ж саме може статись і з розумом дітей, як ім даватимуть науковий поживок не на рідній мові.

В кожній расі, в кожному племі, навіть в дрібних частках усяких племів ще в давню давнину з'являється устна література, як тільки люде доходять до самосвідомости і починають міркувати та митикувати про всякі з'явища на небі й землі та про свої життєві умовини й стосунки. Од тих часів кожний народ утворює свої погляди, складає свій національний світогляд, утворює навіть своїх, опрічних од инчих народів, богів, в котрих він втілює свої образи, обобличчує їх в свої расові, або племенні образи й форми. Такою стежкою розвитку йшло з давніх давен і наше українське плем'я й утворило багату устну літера-

туру, одну з найбагатіших в Європі. Тим-то народня мова, народне *слово* це ж є, сказати б, склад і скарбниця, в котрі заховується його духовний й розумовий скарб. Цей скарб передавався в народі в цілі ряди віків і дійшов до нашого часу, не втративши своєї високої ціни, вартости й значіння. Народні наші пісні, казки, приказки, колядки, козацькі думи, утвори поважні й моральні, і веселі, повні гумору, сарказма й сатири—все це в українського народу невичерпаний багатий скарб і для навчіння й виховання, і в школі, для напутіння в житті, в моральности, даючи часом високі художні зразки і моральности, й краси художества.

Німецький поет Боденштедт, бувши на Кавказі за домашнього вчителя, і вивчившись на Кубані української мови, перший переложив багацько українських народніх пісень на німецьку мову і познайомив з ними Європу. Боденштедт писав про ці пісьні й козацькі думи, що вони по художності й поезії, а найбільше в почуваннях високої моральности, одні з найвищих в Європі. Великоруський вчений Буслаєв, розбіраючи й пишучи свої вияснення й цінування „Слова о полку Игореві“, каже, *) що картини й поетичні порівняння в цьому утворі найбільше схожі на картини й порівняння в народніх українських піснях, і при цьому каже, що деякі українські народні пісьні такої високої поетичності й художності, як утвори генія. І він каже правду. Відомо, що Гоголь і Пушкін читали народні наші пісьні, а Гоголь зацікавився їх сюжетами й надихувався їх поезією, котра й виявилась в ліричних місцях його високих утворів в „Вечерах на хуторі близь

Диканьки“, а найбільше в його „Тарасі Бульбі“ та „Вії“. І всі ці скарби народньої української устної літератури, повні поезії й моральности, усі ці пісні та козацькі думи дармують в збірниках, мов скарби закопані в землі, колядки й казки не дозволені для букварів, а українські букварі й читанки, викинуті з шкіл, з бібліотек при народніх школах. Через якусь українську книжечку виникають діла, неначе за якесь проступство, або злочинок. І тільки випадком може наш народ достати й перечитать дещо з цих устних високих утворів в повідаваних граматках, букварях та читанках. Ці книжки з їх казками, байками, приказками, колядками, та оповіданнями, то поважними й навчаючими, то веселими й жартовливими, повними аж ляскучих смішків, жартів, а часом ущипливих сарказмів, найбільше надяють селян, бо припадають до вподоби, так що на селах їх позичають і читають на захват.

Таке ж саме значіння й силу має й книжня українська література для народа, міщан в містах, та й для вищих верстов громадянства, а найбільше для тих добродіїв, котрі зросли, або котрі завсігди живуть по селах, але не одбились од народньої мови, й мають прихильність та природжений потяг до свого рідного. Найбільше значіння, само по собі зрозуміливо, має Шевченко. Висока поезія, в утворах в „Кобзарі“, настільки промкнута духом народної поезії, народніх пісень, що деякі селяни думають, ніби то народні сільські пісні, заведені в книжку. Шевченкові утвори, їх поезія мають надзвичайний поспіх в читальницьких кружках скрізь; і на селах, і в містах, бо для прийняття цієї поезії цілими віками прокладе-

*) Наука и искусство, Буслаевъ, т. I.

ні в читальників стежки в нервах та в мозкових апаратах. Міні траплялось не раз зустрічатись по селах хлопців, котрі знали на память усю Шевченкову „Катерину“. Деякі частки із „Наймички“, і навіть невеличкі прозаїчні оповідання, бо память їх приймала ці всі утвори з надзвичайною жвавістю й легкістю. Один мій знайомий привів раз до мене парубчака з села коло Борзни й Мотронівки, котрий знав напамять усю брошюрку „Сльози“, видану зараз після смерті Куліша, бо в ці брошурці оповідання й споминки схожі на народні голосіння над помершими, та жалі в піснях. Зустрічав я хлопців, котрі знали на память й інші українські невеличкі оповідання.

Яку силу має національний мозковий уклад з готовими стежками, примитикованими природою для прийняття, оповідає Тихомиров, один з записувачів народніх „билін“ в Вологодському краї. Раз він прочитав там на селі в одні хаті, де записував „быліны“, одну давню сербську думу, дуже схожу на наші козацькі думи, або биліни. Приїжджає він через рік в те саме село, для записування „былін“, а йому один чоловік промовляє якусь думу наче трохи для його відому.

Але він, слухаючи далі, впізнає ту сербську думу, котру читав торік для селян, мало й переинакшену. Очевидячки, каже він, що в тому далекому краї ще й досі зостався мозковий уклад в народа, здатний не тільки до памятання, але й до творчості билінних оповіданнів давнього епічного часу, коли селянин, раз прослухавши прочитанну сербську думу, що так скинулась на давні „биліни“, запам'ятав її, подекуди трохи змінивши дещо на свій лад. Отакий мозковий уклад для на-

ціональних прийнятків (воспріятій) пісень та поезій животіє і в нашого народа, та й не тільки в народа, а і в тих українців, що стоять недалеко од народа, або не одбились од його.

Само по собі, що для виховання в українських школах найприступніші будуть такі утвори писаної літератури, як Кобзарь Шевченків і утвори наших українських всіх письменників, починаючи од Котляревського. В цих усіх утворах обписується все своє рідне, близьке. і природа й людське життя з усіми його обставинами, дуже відомими і для селян і загалом для кожного українця. Бо в кожного, навіть невеличкого народа з давніх давен є на свої рідні мові література, хоч часом і невеличка, і ця своє література дає найкращий матеріял для виховання молоднечі в школах.

Як ні близька до нас великоруська література, але ми мусимо сказати, що од того часу, як вона стала національна й потроху народня, стала дійсним і правдивим виявком великоруського суспільства й народа, в неї є багато дечого, що задля нас часом буває мало зрозумілим. Бо в авторів часом виводяться такі типи, яких на Україні зовсім нема. Уся великоруська література школи „народників“ має в нас і для суспільства і для нашого народа часом тільки інтерес етнографічний, як, наприклад, утвори Решетнікова, де в його „Подлиповцях“ обписуються типи недавнечко обрусілих вотяків, Печерського—Мельникова оповідання з життя старовірів, ті оповідання, „народовців“, де мова мовиться про якісь народні „устої“ й провадиться про тенденції націоналістів „народників“ й багато инчих. Усі ці утвори для українського народа не мають

ніякого просвітнього значіння. В деяких письменників виведено багацько типів, яких нема в нашому суспільстві, як от типи Китів—Китичів, в комедіях Островського, типи в „Братях Карамазових“ в „Идіоті“ *), Достоевського та й в інших утворах цього виявця білше понурої і сумної вдачі финської, ніж великоруської. Навіть є типи в утворах Тургенева, як от тип Рудина, та Инсарова в романі „Наканунъ“, мало зрозумілі, й не підході, бо в нас такий чоловік був би повинен, і на Україні, і в Галичині, встоювать не тільки за поступові принципи, але й за своє національне животіння, й національні, а не тільки соціальні права. Тургеневських Базарових, це б то людей з світоглядом надто вже матеріялістичним на Україні зовсім нема, бо українець естет, ідеаліст, людина принципів та ідеалів. Та й сам Тургенев виводє в „Дворянському гнізді“ тип українця Михалевича, котрий з Лаврецьким змагався, аж репетував до світа за усякі принципи й ідеї.

Нема на Україні й таких типів, як князь Неклюдов в Л. Толстого, в його „Воскресенні“, бо життя й потяг (влеченіє) князя Неклюдова скинулись на „житіє“ ніби блаженного Августина або римського патріція Евстафія Плакиди, й певно нав'яно „житіями“. Це тип не реальний, не вихоплений з живого життя, а тип моралізації й напутіння, втіленої в образі князя. Серед виведених, наче живих, типів, він один ніби жива бліда тінь, в котрі обобличчився високоморальний ідеал філософа мораліста, самого Толстого.

Інча народність, інче життя

дає й інші місцеві типи, котрі тільки часом припадають до типів в других національних літературах в інших народів і бувають часом схожі. Це часом трапляється, але все таки буває в дрібних прикметах типів і багацько різнаціі. Бо Велика Русь й Україна роскинулись надто широко та далеко, на великому просторі, тим-то й недивно, що десь в далекі далечі, де інчий клімат, інші соціальні умовини й обставини, інча примішка других народностей утворюють в суспільстві інших людей, інчу в їх вдачу й навіть інчий світогляд.

Ми, наприклад, покажемо на сімью старосвіцьких надволжських поміщиків в повісті Гончарова „Обрив“, або на гарну повість Трирогова „Три путі“, в котрі описується старосвіцька сімья на далекі півночі в вятські губернії, в селі серед великих лісів та лугів, де навіть ніколи не переводяться ватаги розбишак, ніби вятських Гаркуш, часто з місцевих таки селян. З ціх повістів ми дізнаємось, що ті всі сімьи багатє не схожі на Гоголевих „Старосвіцьких поміщиків“ на Україні, в Полтавщині. Читаєш і все уявляєш собі, що це все діється десь далеко в лісах, в Америці, або в борах Шотландії. Як не схожа та старосвіцька поміщиця і селяни, на Пульхерію Іванівну в Гоголя й наших селян! Як не схожі старосвіцькі дідичі в „Семейні хроніці“ Аксакова з українськими дідичами.

Ми не будемо втомлювать читальників параллелями з інших авторів й дрібязковою перелічкою усякових прикмет в одличках й різнаціі тих типів з українськими. Але мусимо зауважить, що і в найновіших великоруських реалістичних письменників, котрі само по собі зрозуміливо, вихоплюють типи в своїх ут-

* Див. Сікорського; Всеобщая психол., бік 82, 83, де показується прикмета вдачі фіннів по Толпіусу, як складова прикмета великоруської раси.

ворах з живого життя та ще й не столичнього, а провінціального, усі такі типи не схожі з типами в найновіших українських письменників, як от, приміром, типи в реалістичних утворах Л. Андреева, або Фед. Сологуба, в оповіданнях і повістях, несхожі ті крамарі, міщанки, вчителі, та й усякі міські люди з нашими київськими або полтавськими Дармостуками, Мартами Сидорівнами Мочульськими, Скавичихами, з Мартинами Борулями! Усі ті провінціальні типи нам здаються ди-

І в а н Г о н т а .

а найбільше в реалістичні, очевидячки правдиві Сологубові повісті „Мелкій бѣсъ“, в котрі він обмальовує провінціальне суспільство с усіма начальниками та дрібними канцелярськими „крючками“, з купцями, міщанами та вчителями. Як куваті, часом чудні й дивовижні й загалом по культурності й по звичаях багато инчі й нижчі од наших міських крамарів та міщан. Вчитель гімназії, Передонов, трохи пришепелуватий карьерист, кидає квартиру, дороженьку задля його, і він, і

усі його приятелі гості нівечять стіни, обшарпують шпалери, копирсають їх закаблуками, обплювують стіни, чобітьми роблять смужки. Усе це чудне для нас й дивовижне, хоч усе це читається з цікавістю, але такі утвори... не піднімуть вище культури в наших відповідних станах суспільства, хіба навпаки,— і тільки здивують людей...

Споміж великоруських письменників найбільше придатні й корисні для українського суспільства ті письменники з українців, котрі зросли на Україні, як от талановиті Гаршин—вороніжець, волинці: Короленко, Мачтет; Немирович-Данченко, Потапенко, Максим Белінський, Ант. Чехов, Дмитрієва (Червоний хутір, в опрічньому виданні) й інші, котрі в своїх утворах брали типи з українського життя, сливе усі, хоч на своїх плечах і несли в другі половині XIX віку письменську ваготу й тяготу російського письменства і побіч Л. Толстого таки добре допомогли йому своїми талантами. Вони найбільш придатні й для нас, для поспіху в розвитку, для культурного поступу наших усяких школярів, і загалом усього українського громадянства.

(Кінець буде).

Ів. Нечуй-Левіцький.

Закохана пара, або пан Борзак та пані Борзачка.

(Кінець. *)

Якось-то п'ять день зряду лив великий і безперестанний та ще й з страшенною бурею дощ—неначе десь-то небо прорвалось, і через те Дніпро дуже сповнився водою. На

сьомий, чи на восьмий день після того Северин Северинович Борзак піднявся з ліжка дуже рано і зразу потяг через садок до Дніпра. Приходить до річки, дивитця і не пізнає своїх містин. „Що це таке? Де ж це воно Сапатий острів? Хіба це я не на своїй власній землі? Так ніж: ось наши осокорі, оце наша стара шовковиця, ондечки наш молодий дубчик, що його сажала сама Мурочка. А ото ж і балка Вирва, що супроти острова Сапатога... Ну, а самий же острів де? Та що це воно за нечиста мати? Хіба захищувавсь у муляку? А може... може це його той чортула, Кваченко, ухопив та геть до себе перетяг? Справді, що це воно за мана?... Пан Борзак од річки та хватопеком додому та до своєї Мурочки.

— Мурочко! Мурочко... чи чуєш?

— А що там таке?

— Острів Сапатий пропав!

— Як? що?

— Острів Сапатий, кажу, пропав!

— Що це ти учадів, чи що? Оханись, що ти кажеш, дурню ти головатий?

— Ото ж кажу тобі, що острів Сапатий посчез. Може це його той харцизка, Кваченко, узяв та й одтахтарив аж на другий бік річки?

— Коней міні! людей! оружда! Я його анахтима утар-тарари зажену! Я його з світа сжену! Я його сот крот його ма, там же на місці вкладу! Ах, ти злодюга! Щоб твої кістки вороння рознесло! Щоб тебе...

— Та постій! А нумо спершу до Дніпра.

І пан Борзак та пані Борзачка біжать до Дніпра.

— Та що ж це воно і справді?

— Оце ж і я тебе питаю: що це воно?

— Еге-ж! Он бач що!

*) Див. № 13—14.

— А що? що?

— Вода знесла! Він же був увесь із піску, то вона його і тее...

І справді, ти бач: Сапатим був, Сапатим і згинув. . . . .

Було ще одоно діло, на якому завжди сходились пан Борзак та пані Борзачка і де вони завжди находили одно у одного і втіху і під-помогу. Це ті грошові справи, у яких вони дуже кохались і які ім найдорогші усього були у світі.

У Маври Степановни Борзачки та Северина Севериновича Борзака був хутір усього-на-всього сот на п'ять десятин, а проте вони жили добре, іли ласо, зодягались непогано. Усю свою землю Мавра Степановна роздавала невеличкими шматочками і гроші правила завжди з кожного мужика уперед, готові. Та ще й зверх грошей кигувала за кожну десятину особо басаринку—баранця, курку, гуску, кілька десятків крашанок, кілька шматків сала. Та й мужиків вибирала теж не аби яких, а таких, що вони завжди ладні були платити гроші, коли тільки пані казала ім, то б то людей не бідних, а заміжних і через те надєжних, а не то, щоб там яких-небудь дрантогузів та обшарпанців. Тут пані Борзачка була безпечна, бо у таких людей вона брала гроші, як у казенному банку.

Опріч землі у пані Борзачки та у пана Борзака був ще один, добрий та вірний прибуток, це лихварство. Вони обидва були і на ділі і в душі лихварі, давали гроші у позичку і брали двадцять, двадцять п'ять і навіть тридцять одсотків. Та ще й беручи такі одсотки, думали, що вони великі добродії, бо що то таке за одсотки—двадцять п'ять, або тридцять, коли жиди беруть віть-на-віть?

І дивно казати: усі про те знали, що Борзак та Борзачка великі лихварі, і всі на те якось-то не звертали великої уваги. То що ж як дають у позичку гроші? Але вони зате дуже побожні люде: кому позичають гроші, того звичайно і в суботник заводять, щоб батюшки поминали такого у церкві „о здраві“.

І справді, позичаючи людам гроші, пан Борзак та пані Борзачка завжди усіх своїх позичальників заводили у суботник, чи хоч поминальний, і що-неділі подавали у церкву поминати „о здраві“. Ото уже батюшки так і знали, що як тільки пан Борзак, а чи пані Борзачка присилали свого суботника з додаткомъ у ньому нових імен „о здраві“, то ото певно нові позичальники і певно за них молятьца добрі і побожні пани. Сами батюшки, дуже дивуючись тому, ні як не могли уяснити собі, яка тут була справжня побудка: чи Борзакам була шкода людей, яких вони лавудили у свої лабеті і, молячись за них, вони через те думали випрохати ім у Бога спокій души; чи, поминаючи їх, вони бажали ім довгого віку, щоб позичальники устигли вернути ім гроші.

Чи так воно, чи инако, а тільки батюшки, одбираючи од Борзаків суботники „съ прилагательнымъ“, гаряче і щиро поминали „о здраві“ тих, що були в них заведені...

І ото, в цьому ділі теж, як і на боротьбі з сусідами, у пана Борзака та пані Борзачки ніколи не було непорозуміння та сварки, і як тільки у них коли-небудь починалась розмова про те, на скільки років, за які верхи та за які басаринки дати кому там у позичку грошей, то тутечки у них завжди була і згода і лагода. Після кожного

діла, яке вони добре обробляли, вони почували себе самими найблизчими одно одному людьми і цілувались та милувались тако, немов би тільки що, тільки одно з другим побрались.

— А чи така ж у нас, Севериночку, форма векселя, яку ми пишемо нашим позичальникам?

— А яку ж треба?

— Та ось у „Календарі крестному“ єсть для того окремна.

— Що форма, то форма, а тут ще опріч того кому дати і під що дати. Ось, наприклад, тобі пан Яновський: це певно вірна людина. Та й Степанчук теж не звихне: у нього земелька чиста, і худоба добра; ото тільки, що підскочив неурожай, то він і теє, трохи занепав. А ось Любченко та Богданович та Радченко, ох, ці щось не теє... На цих ми, Мурочко, помилились. А подай-но міні суботника.

— А що ти хочеш, Севериночку?

— Та ти їх у суботник усіх завела?

— А вже ж!

— Ну, так я ж їх, проклятуших, помьяну, коли ж вони такі!

— Та що таке, Севериночку?

— Уже давно чую, як вони нас і коренять і лають на всіх шляхах та перевозах за те, буцім-то ми скажені одсотки беремо. Воно усе так на світі: будь солодкий—проковтнуть, будь гіркий—проклянуть. А ну, серце, візьми до рук суботника та вичитай его міні.

— Підожди, котику мій, ось я завяжу собі голову рушником та зберу до купи мислі, а тоді уже й теє.

Мурочка закручує рушником голову і, зібравши до купи мислі, бере у руки суботника і читає.

— *О здорові:* помяни Господи рабов Божіих—Симеона, Василія...

— Еге, це ж він і єсть, Радченко! Постій же ти, харцемоне, я тебе помьяну! Геть його із суботника, паскуду! Це велике падло! Так і пиши в суботнику, проти его мене: „Це велике падло“.

— Читай далі.

— І раба Божого—Онися, Михаїла...

— Скотина! Це Богданович! Иродяка! Бач, коли позичав гроші, тоді як низенько слався, хвіст кандібобером, а тепер, як нагадав про платіж, так він дубка спинаєтця. Пиши проти него: „Иродяка! галман! підчихвіст!“

— Пишу: „Иродяка! галман! підчихвіст!“

— Читай далі!

— Слухай: І раба Божого Діомида...

— Ага, це Любченко! мезерь! гидота! наволоч! Бач, дурний, як чобіт, а теж лаїтця гаразд! Пиши: „Мезерь! гидота! наволоч!“

— Так і пишу!

— Ото ж нехай так і зостаєтця, нехай і піп таксамо на всю церкву помина; „Раба Божого Діомида—мезерь! гидота! наволоч!“

І нехай помина!

— Ну, далі!

— І раба Божого Іполита.

— Це пак хто? А, Яновський. Ну, Яновський, цей заплаче усе,—я його знаю добре.

Після такого „поминання“ позичальників, Северинчик та Мурочка завжди почували, що вони самі найблизчі, самі наймиліщі і самі найлюбіщі одно одному і тулились одно до одного так кріпко, що їх десь і вода, та й та б не розмила...

Але, цілуючись і милуючись, Северинчик та Мурочка тут же іноді і тяжко зітхали та гірко жалілись одно одному на те, що Господь не дав ім діточок на втіху і що дове-

детця ім через те передати усе своє добро тим „проклятушим“ родичам, які скрізь і ганять і лають їх, тут же широко роззявляючи свої крокодилячі пащі на все те, чого вони і не дбали і дбати не хотіли.

От так-то бідкалась безталанна парочка в ті щасливі часи, коли вона обробляла кого-небудь своїми позичками і через те не вела проміж себе ніякої баталії. Але як такі позички були не кожний день, то і такі тихомірні розмови теж були не завжди. Баталії проміж любовою та вірною парою усе ж таки не згасали і схоплювались час од часу, як схоплюється зненацька на шляху велике куряво од несподіваного крутня.

А проте де далі, завзяття Северина Севериновича потроху та помалу почало згасати і втрачатись, і Мавра Степановна почала усе більше і більше його посідати. До того ще заклятий ворог її, пан Кваченко, швидко після того, як зник геть Сапятий острів, і собі геть зник із Божого світу. Тоді, не маючи потреби в підпомозі в баталіях з сусідами і oprіч того, dokonешно упевнившись в нездатності Северина Севериновича, як чоловіка, годящого на продовження свого роду, Мавра Степановна надумала зовсім розквітатись з ним: спершу вона здала його у „двір“, а потім „з двору“ заслала аж на „бекет“, себ-то до сторожовки, у ліс. Тамечки сурма Северина Севериновича зовсім стратила свій голос, білий кінь пішов циганам, а лицарська зброя—шкaпi—водовозці. Живучи на далекому „бекеті“, і не маючи чим досить жити себе, Северин Северинович, щоб не вмерти з голоду, по тай од жінки збував мужикам потроху ліс за абищицю—молоді дубочки, товсті верби, орішиння, осичину на вісі, жлукта, граблища, заступильна, міняючи те все на сaло, паляниці, півпригорші тютюну і инче. Він ходив немитий, неголяний, обідраний, обшарпаний, а проте завжди в форменному картузі та ще й при кокарді.

— Якось-то у неділю, коли Мавра Степановна збиралась до служби, прибіг верхи до неї лісовий об'їзчик і заявив, що пан Северин Северинович несподівано „згасли“.

„Ще учора вони і люльку курили, і балакали, усе збираючись білого коня та довгу сурму та малахая купити, а сьогодні лежать на лаві, і рот ім, не в мою міру, роззявився“...

Ця несподівана звістка так вразила Мавру Степановну, що вона кілька день і очей своїх не висушувала од сліз, і не пила, і не їла і про сон забула. А далі надумала таке діло: поховавши свого чоловіка і, як слід, його помянувши, узяла та усе те, що у неї було—землю, будинки, залишне збіжжа—іспродала, а сама подалась до монастиря і всі гроші одписала на помин своєї души і на помин души небіжчика „чесного воїна Северина“...

Д. І. Яворницький.

3 українського життя.

Ф. І. Родичев про українську справу. Під час недавнього побуту члена Державної Думи Ф. Родичева у Катеринославі де-хто з наших співробітників мав з ним розмову на громадські теми. Зайшла балачка і про українську справу. На запитання, як ставиться тепер кадетська партія до українства, депутат одповів, що кадети взагалі готові обстоювати всі українські інтереси. Але шкода, додав, він, що самі українці вельмі не дружно обстоюють свої інтереси. Так,

наприклад, було в справі заведення науки українською мовою по народніх школах; так, було ще й таке, що українські депутати—селяне обороняли волосний суд проти кадетів, котрі домогались його скасувати. Кадети, казав д. Родичев, стоятимуть за самий широкий розвиток областного самопорядкування.

— Ну, а як би, запитав один з бесідників, кадетським послам у майбутній Думі було з місць дано накази, в котрих були б з'ясовані насущні потреби українського народу, щоб ті потреби обороняти в Думі,— то кадетські послы виконували б ті накази? — На це депутат не міг дати певної відповіді.

Розмовляючи далі про українські справи, депутат висловився, що він неприхильно ставиться до всякого націоналізму, бо стоїть за одну „вселюдську національність“. Через те його неможна переконати і зробити прихильником, скажем, української або якої иншої національної справи. Але, як громадський діяч, він вважає для себе справедливим підтримувати і українські національні домагання, коли вони справді являються домаганнями самого українського громадянства.

Нові українські товариства. Гурток любителів української драматичної умілости в Бахмуті подав губернському урядові на затвердження статут літературно-артистичного гуртка імени М. Кропивницького. Гурт мешканців м. Перещепиноі новомосковського повіту подав до ради катеринославської „Просвіти“ прохання поклонотатись про відкриття в Перещепиній філії катеринославської „Просвіти“. Так само захожуються біля відкриття філії „Просвіти“ селене з с. Дієвки під Катеринославом.

◆ **Будинки в українському стилі в Катеринославі.** За останні роки в Катеринославі збудовано кілька будинків в укр. стилі. Це все—невеличкі будинки, здебільшого на один поверх. А оце тепер будується велика кам'яниця, на 4 поверхи, на головній вулиці—на Проспекті; належить будівля інженерові В. Хреникову. Архітектура дверей, вікон, а також вся надвірня оздоба—в українському стилі, на зразок Земського Дому в Полтаві.

Пошанування памяти запорожців у Катеринодарі. На ознаменування ювілею Кубанського козацького війська, що оце відбудеться в осени, городська дума в Катеринодарі гадає найменувати кілька вулиць іменами Антона Головатого, Сидора Ченіги, Якова Кухаренка, а одну вулицю назвати імям Тараса Шевченка.

Скільки грошей зібрано на пам'ятник Шевченкові у Києві? За май місяць до київського комітету надійшло грошей на пам'ятник 652 рублі 63 коп. Раніше ж було назбірано в комітеті при київській город. управі 49.201 руб., 84 коп. При полтавському земстві є 28.627 руб., а всього зібрано досі 92.329 руб. 39 коп. Коли взяти на увагу, що деякі городи й земства поробили асігновки на пам'ятник, але ще не виплатили грошей, то можна вважати, що фонд пам'ятника сягає вже сотні тисяч рублів.

† 19 мая помер у Лубнях гласний лубенського повітового земства, український громадський діяч Георгій Підпалов. 2 іюня помер у Києві інженер Георгій Якубовський. Небіжчик був свідомий українець і брав участь у житті українських інституцій.

Новини нашого письменства.

Едмонда де Амічіса, роман „Суоге“ недавно появилася у Києві в українському перекладі Б. Грінченка та М. Загірної. Ця повість славного італійського письменника належить до найкращих в світі творів дитячої літератури, і переклад її на нашу мову—це велике придбання для українського письменства. В оригіналі „Суоге“ (по нашому—серце; інакше звуть цю повість: записки школяра) друковано аж в кількох десятках видань, а перекладено її мало не на всі культурні мови. Перекладачі „Суоге“ на нашу мову з італійської почав покійний Грінченко, як перебував слабкий в Італії, в Оспедалетті. Не судилося йому докінчити свою працю і решту переклала вдова небіжчика, наша відома письменниця М. Загірня. Нема що й казати, що переклад таких великих знавців укр. мови як подружжя Грінченків—чудовий. Щиро радимо кожному прочитати цю книгу, однаково цікаву для дітей і для дорослих.

Ілюстрована історія України проф. М. Грушевського. Київ—Львів. 1911 р. Стор. 556, малюнків 400. Ціна 2 рублі.

Ця книжка—дорогоцінний подарунок, яким обдарував українське громадянство наш славний історик. Нема правди діти,—за останні роки, наче після великої посухи благодатний дощ, повиходило чимало книжок про нашу старовину, і великі повні курси, і короткі популярні книжочки; серед них чимало праць дуже коштовних, як от наприклад курси Грушевського, Ефіменкової, історія Аркаса, популярні брошури Грінченка; але книжка, що оце недавно

вийшла з під пера найкращого знавця нашої історії, являється ніби вінцем усіх тих видань. Це у високій мірі наукова праця, яка підводить суму всього того, що досі вияснила наука про наше минуле; одже це — сама правда, строго провірена і зважена на терезах історичної критики. Праця отця обіймає історію нашої землі й народу од найдавніших давен і до останнього часу. Так, що коли прочитаєш її, то ясно бачиш минуле нашого краю з тих шір, як за кілька десятків тисячоліть появились люде на високих дніпрових берегах і жили там у печерах, бачиш давні варяго-руські часи, потужних князів київських, славу козаччину і теперішні змагання кращих синів землі української до національного відродження. Один з критиків недавно назвав книгу проф. Грушевського величньою національною поемою; і це дуже влучно: справді, читаєш і з таким захопленням, як поетичний твір, повний краси, але разом — сумний, як сумна наша історична доля... Що надає особливу вагу книзі, так це велика сила малюнків, і то не яких-небудь фантастичних, намальованих теперішніми художниками, але знімків з давніх портретів, з старих будинків, предметів старовини і культури. Це — наче ілюстрований музей української старовини.

Книга проф. Грушевського має значіння серйозного акту нашого національного самопізнання: коли спромоглись ми на такий монумент нашого минулого, то значить, ми живемо ще досі, і книгу нашої історії ще не дописано до краю. Бо самопізнання — це перша ступінь до національної самсповаги і свідомости.

◆ Петербургське українське „Добродійне товариство видання дешевих і корисних книжок“ лаштує до друку народню енциклопедію по хліборобству агронома К. Мацієвича. Окрім того товариство має на увазі ще кілька видань по сільському хазяйству.

◆ Недавно вийшла у Катеринославі повість Д. І. Яворницького „Поміж панами“. Коштує вона 1 р. 50 к.

◆ Цими днями має вийти в Петербурзі Історія української літератури С. Ефремова.

◆ Друкуються і незабаром вийдуть другим виданням „Оповідання з історії українського народу“ Гр. Коваленка, з малюнками. Це дуже гарно й доступно написана коротка історія українського народу. Того ж таки автора вийшла книжка „Про крі-

пацьку неволю, як вона настала і як зникла“. (Київ, видан. „Віка“, ціна 10 коп.).

◆ Третою книжкою з серії „Книжок пам'яті Насті Грінченко“ вийшли „Оповідання з української старовини“ Б. Грінченка. Це вже друге її видання. Перше усе геть чисто розійшлося за три роки, а видано було його в 5.000 примірниках. Богу дякувати, гарні книжки розходяться по-між нашим людом швидко!

◆ Цими днями вийшов з друку VII випуск „Лїтописи Архивной Комиссії“ у Катеринославі. Трохи не весь зміст цього випуску присвячено українській старовині і взагалі українознавству. Зозначимо такі праці в цьому випускові: „Народная память о Запорожьѣ“ Я. Новицького; „Къ біографіи малороссійскаго этнографа Н. В. Закревскаго“ (з портретом) Д. Еварницького; „Д. Т. и Н. Д. Мизки“ В. Данилова; „Новые матеріали по вопросу о т. наз. реформѣ короля Ст. Баторія“ Д. Дорошенка; „Археологическія раскопки въ Екатеринославщинѣ“ А. Синявського; „Новый портретъ уманскаго сотника Ив. Гонты“ (з портретом) — йогож; „Къ біографіи Н. А. Маркевича“ (укр. історика) В. Данилова та ин.

◆ Вийшла одбиткою з „Лїтописи“ архівної комісії в Катеринославі книга Я. П. Новицького: „Народная память о Запорожьѣ. Преданія и рассказы, собранные въ Екатеринославщинѣ—1875—1905“. Стор. 116.

Доклад Ревізійної Комісії.

Ревізійна Комісія мануйлівської філії Катеринославського україн Т-ва „Просвіта“, розглянувши діяльність ради т-ва за 1910 р., знайшла, що діяльність її, дивлячись на сучасні обставини, була досить продуктивною, не тільки маючи на увазі збудування власного будинку, але й загальні просвітянські справи.

Рахунки грошові всі відновідають документам. Маємо зауважити: бажано, щоби кожна секція мала свої окремі рахункові книги, крім того бажано булоб, щоби драматична секція друкувала кожен раз свої справоздання про вистави та концерти в українській пресі і в місцевій російській. Літературно-Бібліотечна секція щоби робила це саме про читання лекцій та жертви на цю секцію.

Взагалі бажано булоб, що Рада т-ва подбала надалі про друкування в пресі

більше відомостей про справи т-ва.

Зважаючи на те, що крім своєї безпосередньої просвітянської справи, Рада т-ва багато поклала праці коло будівництва будинка, Ревіз. Ком. пропонує Шановним зазальним зборам висловити подяку Раді т-ва за її користну працю.

Члени Рев. Комісії Михайло Томільченко,
Трохим Матвієнко.

Касове звідомлення Ради мануйлівської „Просвіти“.

Рік 1910. ВИДАТКИ.

1) Використано матер., взятого в борг в 1909 році—42 р. 67 к., 2) повернуто боргу Толстікову за бляху—115 р. 50 к., 3) Дошки на підлогу—148 р. 72 к., 4) за підлогу (робота)—76 р., 5) Глина і пісок—60 р. 80 к., 6) мазка—138 р. 80 к., 7) цегла на обкладку (з доставкою)—221 р. 85 к., 8) робота мулярів (каменщиків)—198 р. 80 к., 9) столярна робота—210 р. 35 к., 10) штукатурка і побілка—106 р. 10 к., 11) мурування груб—45 р., 12) покраска даха—9 р. 77 к., 13) доставка дерева для сцени і декораций—19 р. 85 к., 14) за водосточні труби (робота)—2 р. 40 к., 15) за скло (з роботою)—55 р. 40 к., 16) за дверні, віконні і пічні прибори, лампи і інше—276 р. 77 к., 17) вапно—85 р. 50 к., 18) цемент—4 р. 50 к., 19) алебастр—45 р., 20) обгорожа—11 р., 21) сторожа—105 р. 28 к., 22) хазяйські трати (топливо, світло, і інше)—40 р. 58 к., 23) задаток амур. „Просвіти“—8 р., 24) канцелярські трати—4 р. 32 к., 25) чарівний ліхтар, полотно та сітки—86 р. 20 к., 26) літер.-бібл. секції—12 р., 27) виплачено борг—409 р. 95 к., 28) видано % за позички—20 р.—2561 р. 11 к.

Рік 1910. ПРИБУТКИ.

I.

1) З року 1909 зосталось грішми—90 р. 35 к., 2) з року 1909 зосталось матеріалом, взятим в борг—42 р. 67 к., 3) членські вкладки—132 р. 05 к., 4) позичено—1564 р. 07 к., 5) жертви—416 р. 02 к., 6) од лекцій, концертів та вистав—230 р. 16 к., 7) будівничий фонд—98 р., 8) од літер.-бібліотечн. секції (повер. позичка)—20 р.—2593 р. 32 к.

II. Спеціальні фонди.

1) Фонд імени Б. Д. Грінченка для за-помоги українським письменникам—8 р. 80 к., % за 7 місяців 1910 р.—20 к.—9 р.

III.

2) Фонд для придбання погруддів українських письменників та гром. діячів—14 р. 70 к., % за 5 місяців 1910 року—25 к.—14 р. 95 к. Разом фондів 23 р. 95 к. Всього 2617 р. 27 к. На 1-е січня 1911 р. заміщається в скарбниці т-ва загальн. грош. 32 р. 21 к. і спеціальн. фондів 23 р. 95 к. Разом 56 р. 16 к.

Голова т-ва Ф. Сторубель.

Скарбник І. Гавриленко.

На протязі року 1910 в Мануйлівську „Просвіту“ надійшли такі жертви.

1) д. Довбня—3 р., 2) І. М. Труба—30 р., 3) Т. Кіктенко—3 р. 75 к., 4) д. Аронович—25 р., 5) д. Понятенко—5 р., 6) І. Личко—5 р., 7) д. Лісиченко—1 р., 8) д. Сінявський—25 р., 9) Д. Дорошенко—3 р., 10) проф. Рогович—1 р., 11) д-ка Євелька—10 р., 12) з г. Новомосковська через д. Демяновського—27 р., 13) через часопись „Рада“—75 р. 18 к., 14) Дмитрієва Ганна—5 р., 15) від житомирської „Просвіти“—14 р. 90 к., 16) Олена Пчілка—50 р., 17) Паньківський К. (з Галичини)—5 р., 18) через часопись „Село“—13 р., 19) Стефницький—10 р., 20) від студентів-українців Варшав. університету і Варш. „Громади“—47 р. 50 к., 21) на посвяті буд.—51 р. 29 к., 22) дрібні жертви—5 р. 40 к. Разом 416 р. 02 к.

До портрета на стор. 213.

Оцей портрет, знімок з якого оце друкуємо, знайдено на Поділлі. Він дуже нагадує другий портрет славного ватажка гайдамаків, знайдений ще в 1866 р. професором В. Антоновичем в с. Володарці на Київщині. Можна з певністю гадати, що це та сама людина—уманський сотник Іван Гонга. Докладніші звістки як про портрети Гонти, так і про його самого можна знайти в статі А. Сінявського, уміщеній в VII випуску „Літописи Єкатеринскав. Ученой Архив. Комісії“.

